

ადამიანის უფლებათა უცხოურენოვანი მოკლე იურიდიული ფრაგეოლოგია ქართული მეცნიერული განმარტების თანხლებით

მინდია უგრეხელიძე

*სამართლის დოქტორი, საქართველოს საპატრიარქოს
წმინდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული
უნივერსიტეტის პროფესორი*

ზემორე სათაურით ჟურნალი აგრძელებს უცხოურენოვანი მოკლე იურიდიული ფრაგეოლოგიის მეცნიერულ განმარტებას ადამიანის უფლებათა სფეროში, რაც სასარგებლოდ და მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია როგორც სტუდენტებისა და მეცნიერი იურისტებისათვის, ისე დარგის პრაქტიკოს მუშაკთათვის, ვისაც ასე თუ ისე უხდება უცხოელებთან და უცხოურ რეალიებთან შემხებლობა. განმარტებისათვის შერჩეული ფორმულებისა და სენტენციების უმეტესობა ლათინურია. შიგადაშიგ განმარტებულია აგრეთვე ინგლისური, გერმანული, ესპანური ან სხვა უცხოურენოვანი გამოთქმები. ეს ბუნებრივიცაა. თავისი კლასიკური ფორმით, განუმეორებელი სიზუსტითა და სისხარტით, იურიდიული აზროვნება, უპირატესად, რომის სამართალს უნდა უმადლოდეს; თუმცა, სხვადასხვა დროს, მოვლენათა განვითარების კვალდაკვალ, ხდებოდა მისი შევსება და გამდიდრება, რაც საერთო საკაცობრიო პროგრესით იყო განპირობებული.

ადამიანის უფლებათა მიმართებაში წარმოდგენილია სამართლის განსხვავებული დარგების ფრაგეოლოგია, რომელიც შიდა სამართალსაც განეკუთვნება და, ასევე, საერთაშორისოს; როგორც კერძო, ისე საჯარო სამართალს; როგორც მატერიალურ, ისე საპროცესო დარგებს სამართლისა.

სიტყვანი და მთლიანად ფრაზეოლოგიური მასალა ანბანური წესით არის წარმოდგენილი, რაც საშუალებას იძლევა, თავიდან ავიცილოთ მოსალოდნელი დავა იმის შესახებ, თუ რომელ დარგს უფრო განეკუთვნება ესა თუ ის სენტენცია თუ მაქსიმა; ან კიდევ, განვერედოთ ერთი და იმავე გამოთქმის რამდენიმეჯერ განმეორებას, რაც ვერ მოხერხდებოდა, თუ ლექსიკონი დარგობრივი პრინციპით იქნებოდა შედგენილი.

ნაშრომს საფუძვლად დაედო დიდძალი და მრავალფეროვანი ლიტერატურა, რომლის სრული მოცულობით ჩამოთვლას ამჯერად არ შევუდგებით¹. ამასთან, საკუთრივ ქართული განმარტებითი ლექსიკონები ან იშვიათობაა, ან კიდევ იმდენად ნაკლები, ან უხეში შეცდომების შემცველი, რომ ფაქტობრივად დებორიენტაციას ახდენს მკითხველისა².

უაღრესად რთულ, ჭირვეულ და საპასუხისმგებლო ამოცანასთან შეჭიდება, გარდა ინტერესისა, იმანაც გამაბედინა, რომ ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 60-იან წლებში მივიღე სასარგებლო გამოცდილება ლათინურ იურიდიულ ტერმინოლოგიაზე მუშაობისა, რომელსაც მაშინ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის სისტემაში უშუალოდ უძღვებოდნენ ისეთი ავტორიტეტები, როგორც იყვნენ იურისტებიდან: პროფესორები თინათინ წერეთელი, დავით ფურცელაძე და გივი ჟვანია; ფილოლოგებიდან ქალბატონი როგნეტა ღამ-

ბაშიძე, ბატონი კონა გიგინეიშვილი და სხვანი³.

მომდევნო 70-იან წლებში ხანმოკლე, მაგრამ ინტენსიური ლექსიკოგრაფიული თანამშრომლობა მომიწია გამოჩენილ მეცნიერ იურისტთან პროფ. ბორის ნიკიფოროვთან, რომელიც მაშინ ამერიკის შეერთებული შტატებისა და კანადის ინსტიტუტში მუშაობდა განყოფილების გამგედ. ამის შემდეგ ჩვენი კონსულტაციები თბილისშიც გაგრძელდა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მისი შემოქმედებითი მივლინების ფარგლებში. მთელი მისი ოცნლიანი ფასდაუდებელი შრომა 1979 წელს დაგვირგვინდა „ლათინური იურიდიული ფრაზეოლოგიით“, რომელიც „იურიდიულმა ლიტერატურამ“ ლექსიკონად გამოსცა, მაგრამ მეცნიერული განმარტების გარეშე⁴.

საკუთრივ მთარგმნელობითმა და თარგმანების რედაქტორობის გამოცდილებამაც უაღრესად ბევრი შემძინა. ამ მხრივ საგანგებო აღნიშვნის ღირსია აშშ-ის კონსტიტუცია, რომელიც ქართულად წარმატებით თარგმნეს არჩილ კობალაძემ და სანდრო ბარამიძემ⁵. ასევე მნიშვნელოვანი იყო იმ წიგნზე მუშაობა, რომელიც სამაგალითოდ თარგმნა ბატონმა რევაზ გაჩეჩილაძემ⁶. „აშშ-ის დამოუკიდებლობის დეკლარაცია“ თავად მომიწია მეთარგმნა და ცალკე გამომეცა⁷, რასაც კვალში მოჰყვა აშშ-ის კონსტიტუციური სამართლის სახელმძღვანელოს თარგმნა⁸. თითქმის

1 საგამონაკლისოდ დავასახელებთ მართო ორ მათგანს, რომლებიც არათუ სანიშნოა, არამედ ლამის იდეალურად არის მიჩნეული. ესენია: The Oxford Companion to Law by David Walker, Clarendon Press - Oxford. 1980; Black's Law Dictionary. Centennial Edition (1891-1991). St. Paul Minn. West Publishing Co, 1991.

2 იხ. მაგალითად, „ინგლისურ-ქართული იურიდიული განმარტებითი ლექსიკონი“, „იბერეთ-პრესი“, თბ., 2004. გვ.: 192, 206, 275, 280, 283, 321, 373, 433, 475, 547, 615 და სხვ; „განმარტებითი იურიდიული ლექსიკონი“, (Juristisches Fachlexikon) გამომცემელი: „Berlinerwissenschaftsverlag“, 2012. გვ.: 52, 57, 143, 284, 329, 396, 423, 445, 573 და სხვ; ოთარ გამყრელიძე ტერმინოლოგიური ლექსიკონი მნიშვნელოვანი ხარვეზებით, წიგნში „სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში“, 2013.

3 იხ: იურიდიული ტერმინოლოგია. შეადგინეს ჟვანია მ., ფურცელაძე მ., წერეთელი მ. მთავარი რედაქტორი თ. წერეთელი. თბილისი, 1963

4 Латинская Юридическая фразеология. Составитель проф: Никифоров Б. С., Москва, „Юридическая литература“, 1979

5 ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუცია. რედაქტორი: მინდია უგრეხელიძე. თბილისი, 1993

6 ამერიკული დემოკრატია. აშშ ხელისუფლება და პოლიტიკური პროცესი. ჯანდა, ბერი, გოლდმანი. თარგმანის რედაქტორი: მინდია უგრეხელიძე, თბილისი, 1995.

7 აშშ დამოუკიდებლობის დეკლარაცია. ინგლისურიდან თარგმნა მინდია უგრეხელიძემ. „ჯისიაი“, თბილისი, 1997.

8 აშშ კონსტიტუცია: კომპრომისის ხელოვნება ანუ მართულთა მმართველობა. მთარგმნელი და

ოცწლიანი ინტერვალის შემდეგ, ახალი საუკუნის დასაწყისში ისევ აღმოჩნდი ტერმინოლოგიურ საკითხთა სტიქიაში, როდესაც ფილიპ ლიჩის თარგმანს გავუწიე მეგზურობა ქართულ სამართლებრივ სივრცეში⁹.

დასასრულ, ამ ლექსიკოგრაფიულ ძიებათა კულმინაცია გახდა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში ჩემი მუშაობა (1999-2009 წწ.), სადაც 47 ქვეყნის იურისტებთან რეგულარული პრაქტიკული

თანამშრომლობა დაუშრეტელი წყარო აღმოჩნდა უცხოურენოვანი იურიდიული ფრაზეოლოგიის შესახებ ცოდნის გამდიდრებისა მიწყევ განახლებადი ინფორმაციით.

ჟურნალის წინამდებარე ნომერში ქვეყნდება შემოთავაზებული ფრაზეოლოგიის სიტყვანი 100 გამოთქმის მოცულობით და მისი პირველი 10 ფრაზეოლოგიური ერთეულის მოკლე მეცნიერული განმარტება (III ნაწილი).

რედაქტორი: მინდია უგრეხელიძე, „ჯისიაი“, თბილისი, 1997.

9 ფილიპ ლიჩი. როგორ მიემართოს ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს. თარგმანი ინგლისურიდან. მესამე გამოცემა. თბილისი, 2013

სიტყვანი		
<p>A Act-of-State Doctrine Actio popularis Actus reus Ad Hoc A fortiori Amicus curiae Amparo Animus belligeradi Aut Dedere aut Judicare</p> <p>B Bis Bona Fide(s)</p> <p>C Casus Belli Casus Foederis Cautio Judicatum Solis Clawback Clause Compatible/Compatibility Consideranda Contrario (A Contrario)</p> <p>D De Facto De Jure Démarche De Martens Clause De Plano Domestic Remedy</p> <p>E Effective Remedy Equality of Arms Erge omnes Ex Aequo et Bono Ex Gratia Payment Compensation Exhaustion of Domestic Remedies Ex Officio Ex Post Facto law Expressis Verbis Estoppel</p> <p>F Fair Trial</p>	<p>Fascism Free and Fair Elections Friendly Settlement</p> <p>G Grosso Modo</p> <p>H Hors de Combat</p> <p>I In Absentia Trial / Prosecution In Limine Litis In Loco In Situ Inter Alia Inter Se / Inter Sese In Toto Ipso Facto Ipso Jure</p> <p>J Judicial Review Juncto Jus ad Bellum Jus Cogens Jus Depositivum Jus in Bello Jus Naturale Jus Sanguinis Jus Soli</p> <p>L Latu sensu Legitimacy Lex Ferenda / De lege Ferenda Lex Gentium Lex Lata / de Lege Lata Lex Specialis</p> <p>M Memorial Merits Mutatis Mutandis</p> <p>N Nationality Non (or Ne) Bis in Idem</p>	<p>Nemo Tenetur Edere Contra Se Noningérence Non Acusare se Debet Non Governmental Entity Noyau Dur Nullum Crimen Nulla Poena Sine Lege</p> <p>O Ordre Public Pacta Sunt Servanda Passim Per Se Prima Facie Pro Homine</p> <p>Q Quid Pro Quo</p> <p>R Ratio Decidendi Ratio Legis Ratione Conditionis Ratione Loci Ratione Materiae Ratione Personae Ratione Standi Ratione Temporis Rebus Sic Stantibus Res Judicata Restitutio ad /in Integrum</p> <p>S Sine Qua Non Si Omnes Clause Standard Sui Generis</p> <p>T Travaux Préparatoires</p> <p>U Ultra Vires</p> <p>V Vel Non Vis-à-Vis</p>

განმარტებანი

(III ნაწილი)

De Plano (ლათინ., სიტყვასიტყვით: რიგით) სამართლებრივი პროცედურის აღმნიშვნელი იურიდიული ტერმინი, რომლის მეშვეობით ესა თუ ის ფორუმი (სასამართლო, კომისია, ტრიბუნალი, იურისდიქცია) ოფიციალური წერილობითი დოკუმენტის სახით სარჩელს (არზას) წარმოებაში მიიღებს შემდგომი ფორმულობებისა და წინასწარი პირობების მოთხოვნის გარეშე.

Domestic Remedy (ინგლ. სიტყვასიტყვით: შიდა მოხმარების წამალი) – სამართლებრივი თუ/ან ადმინისტრაციული მისაგებელი, სამართლებრივი დაცვის ქმედითი საშუალება ან პროცედურა, გათვალისწინებული შიდა ეროვნული სამართლებრივი სისტემით, რომელიც თუ მის კომპეტენციას განეკუთვნება, ადგენს ადამიანის უფლებათა რეალურ (ნაღდ) დაცვასა და უზრუნველყოფას. მისგან განსხვავდება საერთაშორისო სამართლებრივი მისაგებელი. „შიდა“ ნიშნავს ადგილობრივ ან მუნიციპალურ სამართალს. ადამიანის უფლებათა ხელშეკრულებების მიხედვით, მათი მონაწილე ქვეყანა (სახელმწიფო) ვალდებულია ხელშეკრულების იმპლემენტაციისთვის გაითვალისწინოს შიდა სამართლებრივი მისაგებელი, თუ ის ჯერ არ გაუთვალისწინებია. შიდა სამართლებრივი მისაგებელის (დაცვითი სამართლებრივი საშუალების) უქონლობა თავისთავად წარმოშობს სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევას (იხ. სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის მუხ. 2,3).

Effective Remedy (ინგლ., სიტყვასიტყვით: ქმედითი წამალი) – ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ხელშეკრულებათა უმრავლესობა ამ ტერმინით აღნიშნავს ქვეყნის მოვალეობას, ხელშეკრულების იმპლემენტაცია ეროვნულ დონეზე ადამიანის უფლებათა დარღვევის შემთხვევაში მოახდინოს ქმედითი სამართლებრივი მისაგებლის (დაცვის საშუალების) გამოყენებით. სამართლებრივ საშუალებას მოეთხოვება, რომ იყოს „ქმედითი“ ანუ ერთსა და იმავე დროს ის უნდა იყოს ხელმისაწვდომი და ძალმოსილი რათა, რომ შეესაბამებოდეს დადგენილ ნორმებს და შეეძლოს მათი მოთხოვნების უზრუნველყოფა. სხვანაირად, შიდა სამართლებრივი მისაგებელი უნდა „მუშაობდეს“; მას უნდა ჰქონდეს „ჭრა“ და შეეძლოს მოიტანოს ლეგიტიმური შედეგი. ეს თანამებრად შეეხება როგორც სამართლებრივ, ისე ადმინისტრაციულ მისაგებელს. ამ მოვალეობის დადგენა ხელშეკრულებებში ხდება ე. წ. „ქმედითი სამართლებრივი

მისაგებლის კლავზით“ (იხ. სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის მუხ. 2,3 (a)).

Equality of Arms (ინგლ., სიტყვასიტყვით: საშუალებათა თანასწორობა, თანაბრობა) – ადამიანის უფლებათა დაცვის პრინციპი, რომლის თანახმად, სამართლებრივ პროცედურაში, მეტადრე – სისხლის სამართლის პროცესში, პირს ენიჭება პროცესუალური უფლება, მოიპოვოს და გამოიყენოს ყოველივე, რასაც საჭიროებს, იმისათვის რომ მიაღწიოს მისი საქმის სამართლიან განხილვას სახელმწიფოს vis-à-vis (პირისპირ). ეს შეიძლება იყოს დოკუმენტური მტკიცებულება, მოწმეების ხელმისაწვდომობა თუ სხვა რამ. მთავარია, რომ მოდავე მხარეს ნამდვილად ეძლეოდეს შესაძლებლობა, სრულად და დადგენილი წესით წარმოადგინოს თავისი პოზიცია, წარმართოს თავის საქმე, თუმცა, არც მას უნდა გააჩნდეს უპირატესობა მეორე მხარის მიმართ.

შინაასრობრივად პროცედურულ საშუალებათა თანასწორობა განეკუთვნება უფრო ფართო ცნებასა და პრინციპს, რომელიც ცნობილია „სამართლის სათანადო პროცედურის“ სახელწოდებით (Due Process of Law).

Erge Omnes (ლათინ., სიტყვასიტყვით: თითოეულის მიმართ, ყველას რომ შეეხება, ყველაზე რომ ვრცელდება) „Erge Omnes“ გახლავთ აბსოლუტური უფლება (jus) ან მოვალეობა (obligation), რომელიც გააჩნია და აკისრია ყველა სახელმწიფოს და რომლის დარღვევა საფუძვლიანი სადრტვინველია ყველა ქვეყნისთვის. ეს არის უფლება ან მოვალეობა, რომელიც ვრცელდება მთელ საერთაშორისო თემობაზე (თანამეგობრობაზე), რადგან მის უგულველყოფას ყველასთვის მოაქვს გამანადგურებელი შედეგები. ასეთია, მაგალითად, გენოციდი, დანაშაული ადამიანურობის წინააღმდეგ და ა.შ.

Estoppel (ნორმანულ¹⁰ ენაზე, სიტყვასიტყვით: დაცობა, /შეკავება, გაჩერება) – ინგლისურ-საქსონური სამართლის პროცედურული წესი, რომელიც საერთაშორისო იურისდიქციაში გამოიყენება „Bona Fide“-ს პრინციპის შესაბამისად. ესტოპელის წესითი მიხედვით, პირს უფლება არა აქვს უარყოს ან ამტკიცოს საქმის განხილვის დროს (სასამართლო პროცესზე) ფაქტი, რომელსაც ის, შესაბამისად, ადასტურებდა ან უარყოფდა, რაც უკვე დადგენილია და დარეგისტრებული. სხვა სიტყვებით, ეს არის აცილება ან აკრძალვა (არდაშვება) ერთი და იმავე ფაქტის, გარემოების თუ მტკიცების სათავისოდ, ხან „წაღმა“

10 ინგლისის ოფიციალური ენა XII-XIV საუკუნეებში (უცხოურად: Norman-French)

და ხან „უკულმა“ გამოყენებისა. ცნობილია ესტოპელის ნაირსახეობანი (მაგ., ქცევითი, საოქმო, გამაბათილებელი, დანაპირები და სხვ.) რაც დაწვრილებით განიხილება და შეისწავლება სამეცნიერო თუ სასწავლო ლიტერატურაში).

Ethnic Cleansing (ინგლ., სიტყვასიტყვით: ეთნიკური წმენდა) – ტერმინი, რომელიც 1990–იან წლებში წარმოიშვა ბოსნიის კონფლიქტის კონტექსტში ვითარების აღმნიშვნელად, როდესაც ძალმომრეობით (იძულებით) ხდება გარკვეულ ტერიტორიაზე ბინადარი ეთნიკური ჯგუფის განადგურება ან განდევნა, მუქარით ან დაშინებით, რათა ერთი წარმოშობის (ჰომოგენური) ეთნიკური ჯგუფის ხალხმა დათმოს მათ მიერ დასახლებული მიწები (ტერიტორიები). იგულისხმება ერთი ჯგუფის განდევნა სრული მოცულობით სხვა ეთნიკური ჯგუფის ან ჯგუფების მიერ.

Ex Aequo Et Bono (ლათინ., სიტყვასიტყვით: სამართლიანობითა და სიკეთით¹¹) სასამართლოს/ტრიბუნალის განსჯადობა/კომპეტენცია საქმის განხილვის/გადაწყვეტის სისწორისა და სამართლიანობის საფუძველზე, რაც ყოველთვის გამართლებულია. ამით ის განსხვავდება მიდგომისაგან, როდესაც საქმის განხილვა და გადაწყვეტა ხდება ზუსტად გამოხატული წესებისა და მკაფიოდ ჩამოყალიბებული სამართლებრივი ნორმების საფუძველზე. მართლმსაჯულების საერთაშორისო სასამართლო (ICJ), ამ სასამართლოს წესდების 38-ე მუხლის საფუძველზე, უფლებამოსილია მიიღოს გადაწყვეტილება Ex Aequo Et Bono–ზე (სამართლიანობასა და სიკეთეზე) დაყრდნობით, თუ საქმეში მონაწილე მხარეები თანახმა იქნებიან; ასეთი უფლებამოსილება ნიშნავს ტრიბუნალის აღჭურვას საკანონმდებლო ძალაუფლების ტოლფასი, ფართო სამოსამართლო მიხედულებით.

Ex Gratia Payment/Compensation (ლათინ., ინგლ., სიტყვასიტყვით: შესაზღაური, ზეკომპენსაცია). საზღაური ან კომპენსაცია, რომელსაც სახელმწიფო უხდის ადამიანს ან ადამიანთა ჯგუფს, საერთაშორისო ფორუმისთვის (სასამართლო, კომისია, ტრიბუნალი) წარდგენილი დავის/საქმის მოსაგვარებლად, ადამიანის უფლებათა ნაგულები დარღვევის გამო. ეს გახლავთ სახელმწიფოს მიერ შეთავაზებული/გაცემული საზღაური დარღვევის ცნობის ან აღიარების გარეშე. იგი გაიცემა კეთილი ნებით, რათა დავა დროულად და უმტკივნეულოდ დასრულდეს.

11 ზემორე ლათინურ სამართლებრივ ტერმინს მომგებიანად ეხმიანება ქართულ ენასა და სიტყვათხმარებაში ოდითგან დამკვიდრებული მოხდენილი ფრაზა: „ალალი და უსაყვედურო“.

Exhaustion of Domestic Remedies (ინგლ., სიტყვასიტყვით: შიდასამართლებრივი მისაგებლის (დაცვის საშუალების) ამოწურვა) – საერთაშორისო სამართლის ზოგადი პრინციპი, რომელიც მოითხოვს, რომ პირმა, რომელსაც სურს სახელმწიფოს უჩივლოს, უწინარესად (ჯერ) უნდა განვლოს ყველა ხელმისაწვდომი და ქმედითი შიდასამართლებრივი ინსტანცია, ვიდრე მიმართავდეს საერთაშორისო სამოსამართლო ან კვაზი-სასამართლო ფორუმს, როგორცაა ადამიანის უფლებათა კომისიები ან სასამართლო. თუმცა, არსებობს ზოგიერთი გამონაკლისი, როგორც სახელშეკრულებო და ჩვეულებითი სამართლის, ისე სამართლის ზოგადი პრინციპების საფუძველზე (ძალით). მაგალითად, ღონისძიება ფუჭია და უნაყოფო ან ძალის გამოყენებით არის დათრგუნული. ანუ ქვეყანაში შესაძლოა დამკვიდრებული იყოს მანკიერი ადმინისტრაციული პრაქტიკა.

ამგვარად, ჩვეულებრივ, ვიდრე საერთაშორისო ფორუმს მიმართავს, ვინც თავის უფლებას (უფლებებს) სახელმწიფოს მხრივ დარღვევულად მიიჩნევს, მანამდე ყველა გზა უნდა გაიაროს თავის ქვეყანაში დადგენილ ბოლო ინსტანციამდე; შიდასამართლებრივი მისაგებლის (დაცვის საშუალების) ამოწურავად საჩივარი წარმოებაში არ მიიღება.

Ex Officio (ლათინ., სიტყვასიტყვით: ოფიციალური მოვალეობის გამო; თანამდებობის გამო) – გამოთქმა, რომლის მიხედვით, რაიმე ხორციელდება/სრულდება იმის საფუძველზე, რომ პირი წარმოადგენს რომელიმე სამსახურის ფუნქციურ ნაწილს და მის წინაშე ვალდებულებას ასრულებს. ეს შეიძლება შეეხებოდეს, აგრეთვე, პირს, რომელსაც რაიმე თანამდებობა უჭირავს ან წევრად მიიჩნევა იმის გამო, რომ გარკვეული სამსახურის ოფიციალური წარმომადგენელია. მაგალითად: ევროპის საბჭოში შემავალი ევროპული ქვეყნების მეთაურები Ex Officio ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის წევრები არიან; აშშ პრეზიდენტი ქვეყნის შეიარაღებული ძალების Ex Officio მეთაურია; გაერთიანებული სამეფოს ლორდი მთავარი მოსამართლე Ex Officio სააპელაციო სასამართლოს წევრია.

Ex Post Facto Law (ლათინ., ინგლ., სიტყვასიტყვით: ფაქტის შემდგომი კანონი) – ყველა ის კანონი, რომლითაც დანაშაულებრივი და დასჯადია ქმედება, რომელიც მისი ჩადენის დროს დანაშაულს არ წარმოადგენდა. კანონი, რომელიც შემოღებულია ფაქტის ან ხდომილების შემდგომ იმდაგვარად, რომ რაც მანამდე მოხდა, უკანონოდაა (მართლსაწინააღმდეგოდ) გამოცხადებული. სისხლის სამართალში Ex Post Facto კანონი აკრძალულია საერთაშორისო სამართალით, რომელიც სისხლის სამართლის

კანონის უკუძალის აკრძალვის სამართლებრივ პრინციპს ემყარება. ეს პრინციპი გამოიხატება (აღინიშნება) აგრეთვე ლათინური ფრაზით: Nullum Crimen, Nulla Poena Sine Lege, რაც ნიშნავს: „არავითარი დანაშაული, არავითარი სასჯელი კანონის გარეშე“.

Expressis Verbis (ლათინ., სიტყვასიტყვით: სიტყვებით გამოხატული, სიტყვიერად გამოხატვამი) – ზმნისართი (ზმნიზედა), რომელიც ხელშეკრულების განმარტებისას გამოიყენება, ამა თუ იმ აზრის ან დებულების და მისი მნიშვნელობის ცხადად, ნათლად, აშკარად გამოსახატად. ტექსტში ის გარკვევით არის გადმოცემული. ამის საპირისპიროა ე.წ. იმპლიციტური ფორმა, როდესაც ნაგულისხმევია რაიმე და განმარტებით დგინდება მისი აზრი, მნიშვნელობა თუ დანიშნულება. მაგალითად, სამხედრო სამსახურზე უარის თქმის უფლება სინდისის თავისუფლების საფუძველზე Expressis Verbis არ მოიხსენიება ადამიანის სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტში (1966).

HUMAN RIGHTS IN FOREIGN- LANGUAGE PHRASEOLOGY IN BRIEF ACCOMPANIED WITH GEORGIAN DEFINITIONS

Mindia Ugrekhelidze

*Doctor of Law, Profesor of St. Andrew the First-Called
Georgian University of the Patriarchate of Georgia*

RESUME

The work was born out of past years of experience as a student and a professor of international and comparative human rights law in both - Georgia and abroad. When I began to study this field I hardly understood definitions of words and terms, leaving me with serious gaps in my knowledge or with misunderstandings. So I became convinced of the value of defining terms for students so that they should understand the texts and lectures they would subsequently seek to digest, analyze and understand. The results were clear and positive.

I observed inability of Georgian students to relate the terms they had learned in their native language with the equivalent terms in English and Spanish; For example, Amparo and Habeas Corpus. Once they learned the meaning of the English term, they could relate it to what they had learned in their own language. And thus, were better able to understand the subject matter in English, in other foreign languages and in their mother tongue.

I hope that using this work will help students to maximize their understanding of the subject and minimize any misunderstandings.

The work defines terms commonly found in human rights discourse primarily in the legal and political realms.

Some of the terms defined are not specific to human rights, such as Mutatis Mutandis. Although these words have no special meaning or nuance in relation to human rights, they nonetheless appear in the literature and discourse of human rights with frequency, and often without definition.

Terms are listed in alphabetical order.

When a word has several different meanings, depending on the context, the different meanings will be numbered.

A Solidus (/) between words means “and/or”

Some of the terms defined in the work are in fact acronyms.

Words in italics are foreign-language words, usually Latin, French, English or Spanish. Such terms will be followed by the literal meaning of the term or phrase in brackets, for example,

“*Erge omnes* [Latin, lit.: toward everyone/all]”. This is done to give the best sense of the literal meaning of the term in hopes that it may aid in understanding the meaning in the human rights context.

There is no single, established, official scholarly source of definitions of human rights phraseology. The following definitions are not intended as officially or legally authoritative ones. These definitions are for academic purposes solely.

ამ ჟურნალის ელექტრონული ვერსია შეგიძლიათ
იხილოთ ჟურნალის ვებგვერდზე: www.lawandworld.ge
ელ. ფოსტა: info@lawandworld.ge
გურამიშვილის გამზირი 76. თბილისი. 0141
ტელეფონი: (+995 32) 2 000 171 (116); (+995 99) 177 573
ფაქსი: (+995 32) 2 143 583

The online version of the journal is available on the website:

www.lawandworld.ge

E-mail: info@lawandworld.ge

76 Guramishvili ave. Tbilisi. 0141

Phone: (+995 32) 2 000 171 (116); (+995 99) 177 573

Fax: (+995 32) 2 143 583